

Materiāls tapis
sadarbībā ar
Valsts reģionālās attīstības
aģentūru

Valsts reģionālās
attīstības aģentūra

Bites un to apdraudējums

Daba bez bitēm un citiem apputeksnētājiem nav iedomājama. Tiesa, arvien biežāk tiek runāts par to bojāeju jeb bišu saimju pazušanas sindromu. Daļēji to skaidro ar pesticīdu izmantošanu lauksaimniecībā. Īpaši bīstami apputeksnētājiem ir neonicotinoīdi jeb neoniki. Ķīmiķe, vides inženierzinātņu doktore Jana Simanovska norāda, ka iemesli bišu apdraudējumam ir vairāki. Neoniki ir būtisks faktors, bet ne vienīgais: – *Lielā mērā bites apdraud visa mūsdienu intensīvā lauksaimniecība kopumā. Tiek ļoti urbanizētas teritorijas un lauksaimniecībā izplatās monokultūras, bitēm vairs nav tām tīkamo augu.*

Bez apputeksnētājiem var trūkt pārtikas

Vides inženierzinātņu doktore J. Simanovska uzsver, ka bites ir ļoti izvērtējamas, jo tās kādam pieder un tamdēļ tiek uzskaitītas. – *Problēma, ka bites apdraudošie faktori ietekmē arī citus apputeksnētājus, piemēram, tauriņus, kameņes, savvaļas bites, par kuriem mums uzskaites nav. Un tie ir vēl apdraudētāki. Divām trešdaļām augu, kas nodrošina mums un dzīvniekiem uzturu, augļu un sēkļu radīšanai nepieciešami apputeksnētāji. Ja to nebūs, ļoti daudz mūsu pārtikas produktu ieguve ir apdraudēta. Kaisīt dabā indi ir tas pats, kas zāgēt zaru, uz kura sēdi.*

Entomologi aplēsuši, ka neoniki var kaitēt aptuveni divarpus tūkstošiem Latvijas kukaiņu sugu. Bet tie ir barība putniem un abiniekiem, kas arī cieš no to skaita samazinājuma. Ķīmiķe stāsta, ka citās valstīs, piemēram, Anglijā, Nīderlandē, konstatēts, ka tur ievērojami samazināties kukaiņu skaits. Tas saistīts ar lauksaimniecībā izmantotajām vielām.

J. Simanovska skaidro, ka neoniki uz bitēm iedarbojas arī apreibinoši kā narkotikas. Tās top atkarīgas un pat var izvēlēties doties tieši uz tām platībām, kur izmantotas šīs vielas. Neonicotinoīdu iespaidā bites apjūk, vairs nevar atrast savu stropu, kas tām nozīmē bojāeju. – *Ir arī citi faktori, kas šos kukaiņus nogurdina. Tām trūkst barības, jo apkārt aug tikai monokultūras. Tiek izmantoti*

vēl citi pesticīdi, kas tās nenogalina, tomēr ietekmē. Tāpat izplatās bišu parazīts varra, kas tās novājina. Tas viss, darbojoties kopā, padara bites vājākas, un tādēļ tās vairāk var ietekmēt vēl citi faktori, – teic speciāliste.

Runa ir arī par cilvēku

Latvijas Biškopības biedrības (LBB) padomes priekšsēdētājs Juris Šteisels vērtē, ka kopējā situācija ar bišu saimēm un to daudzumu Latvijā ir vienmērīga – valstī ir nepilni 100 tūkstoši saimju. – *Tie ir oficiālie dati. Zināmā mērā šis skaits ir tuvu maksimumam, ko Latvijā varam atļauties, jo ir ierobežotas iespējas izvietot bišu saimes. Daudz lauku tiek apstrādāti. Protams, monokultūru audzēšanā lielajos laukos nav iespējams iztikt bez indēm. Tās ir jāizmanto, lai ierobežotu kaitēkļus, cīnītos ar nezālēm un tamlīdzīgi. Bet patiesībā runa jau nav tikai par bitēm, bet arī cilvēkiem! Tās indes vienkārši netiek novērtētas, bet to sekas parādās vēlāk. Tas mums jāņem vērā, arī skatoties uz šīsdienu ķīmikālijām,* – teic sarunbiedrs un atgādina par DDT, agrāk lietotu it kā nekaitīgu insekticīdu. Vēlāki pētījumi pierādīja, ka šī ķīmiskā viela ir toksiska arī cilvēkiem. Vides inženierzinātņu doktore J. Simanovska piebilst – ja ziedi, kurus apmeklē bites, saturējuši pesticīdus, tie nonāk arī medū. – *Kaitējums cilvēkam neapšaubāmi ir, bet tā lielumu grūti novērtēt.* J. Šteisels piebilst, ka lielu piesārņojumu rada arī her-

Domājot par bišu labklājību, rūpējamies arī par savu

bicīdi (pret nezālēm) un fungicīdi (pret augu slimībām).

J. Simanovska teic, ka alternatīvas pesticīdu izmantošanai ir un lauksaimniekiem nav jāsatraucas par neonicotinoīdu lietošanas aizliegumu. Tiesa, šīs alternatīvas prasa gan papildu zināšanas, gan darbu. Par šīm alternatīvām vaicāju Valsts augu aizsardzības dienestam (VAAD). Domājams, tas šādu informāciju sagatavos un varēs informēt arī lasītājus. Spriežot par to, kā būtu labāk bitēm un citiem apputeksnētājiem, J. Simanovska iesaka domāt, kā pilsētās tiek veidota urbānā vide. Labs piemērs ir pilsētas, kas atstāj dabiskas pļavas, lai bitēm būtu, ko ēst. Tāpat jādomā, kā veidot apstādījumus, lai kopšanā nebūtu jāizmanto pesticīdi. Ikviens savā dārzā var stādīt puķes, kas patīk bitēm, piemēram, facēlijas, ežziedes, lucernas u.c.

Lauksaimnieku un dravnieku sadzīvošana dažāda

Jautāts, par spēju biteniekiem un lauksaimniekiem sadzīvot, J. Šteisels vērtē, ka ir gan pietiekami daudz labu abu pušu sadarbības piemēru, gan ne tik veiksmīgu. LBB pārstāvis atsaucas uz 2011. gadu, kad rapšu lauka miglošanas ar neatļautu insekticīdu dēļ bojā gāja aptuveni 400 bišu saimju, kas piederēja vairākiem Liepupes un Viļķenes pagasta biteniekiem. Sāktais tiesas process noslēdzās dravniekiem par labu – dāņu uzņēmumam nācās izmaksāt kompensācijas cietušajiem un tas zaudēja platībmaksā-

jumus. – *Šis precedents joprojām ļoti labi strādā biškopju labā. Protams, aizvien ir tādi, kuri ķīmikālijas lieto ne tā, kā norādīts augu aizsardzības līdzekļa etiķetē,* – secina sarunbiedrs.

J. Simanovska iesaka ikvienam, kurš jūt miglošanas ar pesticīdiem apdraudējumu (teiksim, blakus laukā miglo un šīs vielas nonāk tām neparedzētā vietā), vērsties VAAD. – *Pesticīdus drīkst izmantot tikai tam, kam tie paredzēti. Šo vielu izmantotājiem jāsaprot, ka jāstrādā tā, lai piesārņojums no viņu lauka nenokļūst uz kaimiņa platībām. Sarunbiedre vērtē, ka lauku iedzīvotāji miglošanai pakļauti visvairāk: – Pašreizējie zinātniskie modeļi, kādā veidā novērtē risku lauku iedzīvotājiem, ir ļoti vāji, un to maz aprēķina. Likumiski pie tā vēl jāstrādā. Šobrīd visas robežjoslas, kas jāievēro pesticīdu lietošanā, lielākoties saistītas ar ūdens aizsardzību.*

VAAD Vidzemes reģionālās nodaļas vadītāja Vizma Bērziņa atzīst, ka augu aizsardzības līdzekļu (AAL) lietotāji kļūst izglītotāki. Tiesa, nav tā, ka visi šos līdzekļus lieto pareizi un uzmanīgi. Viņa stāsta, ka dienests sezonas laikā saņem daudz sūdzību (šogad, iespējams, saistībā ar laikapstākļiem, vismaz Vidzemes reģionā to gan ir mazāk nekā citus gadus) gan no AAL lietotāju kaimiņiem, gan biškopjiem. Daļa ir pamatotas un, dienesta darbiniekiem veicot pārbaudi, atklāts, ka, piemēram, nav ievērots noteikums – AAL uz blakus kultūras nedrīkst nonākt. Diezgan daudz ir arī nepamatotu sūdzību. VAAD pārstāve teic, ka intensīvajā lauksaimniecībā, kāda tā mums ir un būs, jāreķinās, ka

Kas ir neonicotinoīdi?

Neonicotinoīdi ir insekticīdi jeb kukaiņu indes. Ar tiem apstrādā auga sēklas vai stādus, piemēram, kodina rapšu sēklas, arī apsmidzina burkānus un kartupeļus pirms stādīšanas. Tāpat tos izmanto dekoratīvo stādu un koku audzētavās, stādus pirms stādīšanas apmērcējot pesticīdā. Neoniki ir nervu sistēmai kaitīgas vielas. Tie ir sistēmiskie pesticīdi, labi šķīst ūdenī un izplatās visā augā, tādējādi kukaiņiem indīgs top viss augs, arī tā izdalītās sulas, nektārs, ziedputekšņi. Tos sintezēja pirms aptuveni 40 gadiem. Nonākuši tirdzniecībā, tie īsā laikā kļuva ļoti populāri, īpaši imidakloprīds. Latvijā kaitēkļu ierobežošanai reģistrēti trīs imidakloprīdu un viens tiametoksānu saturošs augu aizsardzības līdzeklis (*Monceren G, Nuprid, Merit Forest un Actara 25 WG*).

Mūspuses bitenieku pieredze

Vidrižu pagasta iedzīvotājam **Janai Strogonovai** un viņas ģimenei ir svarīgi ēst ekoloģiski tīru pārtiku un pret dabu izturēties draudzīgi. Ģimenei pieder vairākas bišu saimes. Ziemu pārdzīvojušas visas. Sarunbiedre zina par bišu apdraudējumu. Saimniecībai apkārt esošā zeme ir pašu, ar intensīvo lauksaimniecību ģimene nenodarbojas, un arī tālāk esošie kaimiņi ir bioloģiskie zemnieki. – *Lai arī neesam sertificēti, mums ir bioloģiskais medus. Neko nemiglojam. Par savām bitēm rūpējamies un darām to bioloģiski. Tu esi tas, ko tu ēd! Brīnos par zemniekiem, kuri audzē graudus, ko audzēšanas laikā ar pirms pļaušanas miglo. Kā viņi pēc tam iet uz veikalu un pērk no šiem graudiem gatavotu maizi sev un bērniem?! –* brīnās sarunbiedre.

Katvaru pagasta bitenieks **Juris Matīss** teic, ka līdz šim viņam un viņa bitēm laimējies. Kaut apkārt ir lauksaimniecības zemes, ar ķīmikālijām tām nav nācies saskarties. Bišu krišanu viņš nav novērojis, ziemu tās pārdzīvojušas labi. – *Ja bites pienācīgi kopj, laikus ārstē, tad arī ir rezultāti,* – secina bitenieks.

tiks izmantoti augu aizsardzības līdzekļi. Tiesa, tam jānotiek stingri saskaņā ar normatīvo aktu prasībām par to lietošanu.

Sagatavoja **Līga LIEPIŅA**
Foto no Krimuldas novada
saimniecības «Lejaslīves»
albuma

Aktuāli

- 27. aprīlī ES dalībvalstu vairākums atbalstīja Eiropas Komisijas priekšlikumu aizliegt lietot trīs neonicotinoīdu grupas darbīgās vielas – imidakloprīdu, klotianīdu un tiametoksānu – tādās apstākļos, kādos tie varētu nonākt dabā. Tas nozīmē, ka atļauts tos lietot tikai pastāvīgās siltumnīcās.
- ANO pasludināja 20. maiju par Pasaules bišu dienu, lai pievērstu uzmanību bišu svarīgajai lomai un sarūkošajam to skaitam pasaulē. Šogad Bišu diena aizvadīta pirmoreiz.
- Gvelfas Universitātes (*University of Guelph*) Kanādā pētnieki neonicotinoīdu paliekas konstatējuši savvaļas tītaru aknās. Tas pierāda, ka šie bieži lietotie pesticīdi ne vien apdraud bites, bet ietekmē arī citus dzīvniekus. Pētījumi tiks turpināti, lai noteiktu, vai neoniku klātbūtne saistāma ar to sliktajām ligzdošanas sekmēm un mirstību.
- Eiropas Pārtikas nekaitīguma iestāde (EFSA) nesen publicējusi pesticīdu atliekvielu pārtikā ikgadējā monitoringa kopsavilkumu par 2016. gadu. Dati liecina, ka pesticīdu atliekvielu daudzums 96% no 84657 analizētajiem paraugiem atbilst ES likumdošanā noteiktajām normām. 51% paraugu bija brīvi no pesticīdu atliekvielām.